

ו החיבור

אוגדן ליועצים החינוכיים בחמ"ד

עלון מס' 5

מורים והורים שותפים לדרך

ג' אדר תשע"ז

01 מרץ 2017

"כל זור וזור צריך ללמוד את דרכי השימוש בכלים

המשפטים על הצור" (הרה ק"ק)

בתקופתנו, שותפות עמוקה בין הורים לבין הצוות החינוכי אינה רק דבר רצוי, אלא גם הכרחי כדי להשיג מטרות חינוכיות ומביא להצלחה לימודית וחברתית של התלמידים, כפי שעולה ממחקרים המובאים בהמשך החוברת.

אותה **שותפות חינוכית** - התוצרים המתקבלים ממנה והצעדים שיש לנקוט בכדי להשיג אותה – מעסיקה אותנו תדיר בעבודתנו. כפי שחשים אנו, חוקרים תמימי דעים בכך שתחום זה הוא מורכב ורגיש במיוחד (דיין 2004), ועל כן נדרש מאיתנו כאנשי חינוך בירור הנושא והתייחסות מקצועית אליו.

כאשר מתקיימת **שותפות אמיתית**, ההורים מעורבים בצורה מיטבית בבית הספר (ולא רק כאשר הם נדרשים לכך, אלא מתוך רצון - שיתופי פעולה כדוגמת "הורה מעשיר", ערבי שיח וכו'), תומכים בצוות החינוכי ונעזרים בו בהתייעצויות אודות התנהלות הילד גם לאחר שעות הלימודים.

המורים מצידם יכולים להתעניין בתלמיד גם מעבר לשעות הלימודים ואף בביקורי בית, שמחים להיות שותפים בהחלטות משמעותיות בצמתים חשובים של התלמיד ולא רק הקשורים להישגיו הלימודיים.

יוצא מכך, כי השאלה המרכזית העומדת היום על הפרק היא איננה השאלה האם יש מקום וערך לשותפות בין הבית ובית הספר, אלא **כיצד ובאילו דרכים יש לממש ולפתח שותפות זו**.

מטרת חוברת זו היא להרחיב את השיח והשותפות בין צוות בית הספר וההורים תוך התייחסות לרווח המתקבל לשני הצדדים הפועלים.

דיין, י. (2004), זה תיק מאוד כבד, *הד הגן* סיון תשס"ד, עמ' 19-4, הוצ' התס' המורים בישראל.

מה הצלילון הנכחי?

הרב אברהם ליפשיץ - דברי פתיחה בעמ' 4

היחידה לקידום אקלים חינוכי מיטבי ולצמצום אלימות על שותפות הורים ואקלים מיטבי בעמ' 6

במ"ה וכישורי חיים - פשוט סיפור, זה כל הסיפור! כלי פשוט ויישומי לנראות של הילד ולקרוב לבבות בין הורים לצוותי החינוך בעמ' 11

היחידה למיניות ולמניעת פגיעה בילדים ובני נוער סדנה משותפת להורים ותלמידים בנושא "גיל ההתבגרות" בעמ' 14

היחידה להתמודדות במצבי לחץ וחירום שותפות הורים וצוות חינוכי - במפגש עם אתגרים בחינוך ילדינו בעמ' 20

היחידה למניעת שימוש לרעה באלכוהול, סמים וטבק שיתוף הורים בתוכניות מניעה בית ספריות בנושאי טבק, אלכוהול וסמים בעמ' 26

מזמינות לשותפות ,

עורכות הגיליון מדריכות במ"ה וכישורי חיים- לאה לוי, אדווה זיידמן, עופרה רייס ואפרת וייס.

וצוות מובילות תחומי הייעוץ חמ"ד ה'תשע"ז

מיכל דה-האן, זהרה פלורסהיים, אביטל בן-חור, עדי פישמן, חגית ניזרי ואסתי גרוס.

ליועצים והיועצות של החמ"ד,
כולם יקרים, מקצועיים וטובים.
ברכות ושלומות.

"וו החיבור" יוצא הפעם בנושא שותפות הורים.

הנושא של שותפות הורים הוא אחד העמודים המרכזיים שעליו מושתתת מערכת החינוך. קן רובינסון שכתב על בתי ספר יצירתיים, מצא לנכון להעלות על נס את חשיבות המעורבות של הורים בחינוך ילדיהם. הוא טען שיש קשר ישיר של שותפות ההורים, **למוטיבציה והישגים של התלמידים** ללא הבדל מעמד סוציו-אקונומי או רקע תרבותי. אם הורים מדברים עם ילדיהם על בית הספר, מצפים מהם שיהיו תלמידים טובים, עוזרים להם לעשות תכניות לקראת הלימודים בקולג' ומוודאים שהפעילויות שלהם מחוץ לשעות הלימודים הן מועילות ומקדמות, הילדים שלהם יצליחו יותר בבית הספר.

בתי ספר שיוצרים קשר עם משפחות התלמידים יכולים להכיר לעומק את תחומי העניין ואת האישיות של התלמידים. כאשר בית הספר, משפחות וקבוצות מהקהילה פועלים יחד ותומכים יחד בלמידה, סביר להניח שהילדים ילכו לבית הספר בצורה סדירה יותר, יישארו שם זמן רב יותר, יחבבו את בית הספר יותר, יקבלו ציונים גבוהים יותר, יסיימו את הלימודים בשיעורים גבוהים יותר ויירשמו ללימודים על-תיכוניים. המחקר העלה, שלבתי ספר יסודיים בעלי מעורבות משפחתית חזקה, יש פי עשרה יותר סיכויים להשיג שיפור במתמטיקה ופי ארבעה סיכויים להשיג שיפור בקריאה, מאשר לבתי ספר חלשים מהבחינה הזאת.

לפי הדוח של אוניברסיטת שיקגו, "קשרי הורים-קהילה" נמנים עם חמשת הדברים שהם "תנאי בל יעבור" להצלחת רפורמה בבית ספר.

מוסכם היום על כולם שקשר טוב בין מורים להורים (בנוסף לקשר טוב בין הורים לילדיהם ובין מורים לתלמידים) הוא תנאי הכרחי ליצירת תנאים של רווחה רגשית ולמידה אצל הילדים בכלל ואצל ילדים בגיל הרך בפרט. התפתחותו של כל ילד מושפעת מיחסי הגומלין הישירים שלו עם בני משפחתו, חבריו ומחנכיו כמו גם מיחסי הגומלין בין הגורמים האלו בינם לבין עצמם (בין הורים ומורים למשל). ברונפנברנר מבקש להפנות את הזרקור להשפעות של הסביבות החוץ משפחתיות על התפקוד של המשפחה ועל התפתחות

הילד. הקשר עם בית הספר הוא סוג של קשר שמשפיע כך או אחרת על כל ילד ועל המשפחה.

יועצים יקרים מאד,

די פשוט שמעורבות הורים בבתי הספר איננה תהליך ברור וחד ממדי. יש הבדל בין מעורבות להתערבות, וגם שותפות הורים, שהיא מבורכת וחשובה ביותר, יש לה כללים משלה. הכללים הנכונים הכרחיים כדי להגיע לשיתוף מיטבי שיביא את הבשורה הגדולה של צמיחת התלמיד. (נכתב על כך לא מעט. פרידמן למשל, הרב ברנדס בתוך "על פי דרכו" ועוד). נקודה חשובה שנכון להעמיק בה היא התפקיד השונה של המחנך בשותפות עם ההורים בהתאם למערכת היחסים של ההורה עם התלמיד. המחנך, בניגוד להורים, יכול להתייחס אל התלמיד באופן אובייקטיבי ופחות טעון מבחינה רגשית. זה מאפשר לעתים להיות יותר תובעני במקום שההורים מתקשים לעשות זאת. וכך בספרי (במדבר): " והענן סר מעל האהל- משל למלך בשר ודם שאמר לפדגוג: רדה את בני, אבל משאלך לי רדהו. מפני שרחמי האב על הבן". ופעמים שיש צורך להיות ב"משחק תפקידים" הפוך... ההורה הוא הקשה, "הסתכסך" עם בנו המורד, ותפקיד המחנך להיות המגשר. זה שמבין שהקשר בין ההורה לבנו הוא הכרחי שיהיה מיטבי לטובת חינוך הנער.

נתפלל ש"וו החיבור", העלון של היועצים בחמ"ד, יסייע לחיבור החשוב כ"כ לחינוך התלמידים. זהו תפקיד ראשון במעלה של צוותי החינוך בשותפות עם ההורים לחינוך הילדים לטוב ולישר.

שנזכה,

אברהם

שותפות הורים ואקלים מיטבי

אביטל בן-חור, מדריכת אח"מ ארצית

"גננת או מורה אשר מקבלת לידיה את רשימת תלמידיה, מקבלת באותה נשימה רשימה של שותפיה החדשים – ההורים. ומה כוללת רשימת השותפים? רשימת פרטים אישיים – מי הוא ההורה? מה לימדו אותו חייו? מה החוויה שלו במערכת החינוך? מהי תפיסת ההורות שלו? רשימת חרדות וחששות – מה הפחד שמציף אותו כשהוא נפרד מילדיו בשער הגן או בפתח בית הספר? רשימת החלומות והתקוות – מה השאיפה הגדולה שלו עבור ילדיו? עבור עצמו כהורה? רשימת האמונות והערכים שבהשפעתם עוצבה עמדתו כלפי התהליך החינוכי. רשימת ה"בבקשה עשה" ו"רשימת ה"אנא, אל תעשה" רשימת הקשיים ורשימת הכוחות. וההורה, מקבל אף הוא, מבלי דעת, רשימה ארוכה ומשמעותית על איש החינוך של ילדו, ומה כוללת אותה רשימה? בדיוק אותו דבר. והשותפות, יוצאת למסע חינוכי דינמי ומאתגר רב שנים" (מתוך "נפגשים" מסע רפלקטיבי להבניית השותפות החינוכית בין צוותי החינוך ובין ההורים, מדריך שפ"י לפסיכולוגים יועצים ומדריכים תשע"ד).

כולנו חווים ויודעים שאי-אפשר לדבר ולעסוק בקידום אקלים בלי לתת מקום לשותפות חינוכית עם ההורים, ואי-אפשר לדבר על הורים בבית-החינוך בלי לקשר זאת לאקלים. מחקרים מהארץ ומהעולם מדגישים זאת: מחקר¹ שנערך בארץ במטרה לבחון מה מקדם משמעותית את האקלים במוסדות חינוך, העלה כי למעורבות הורים השפעה דרמטית על קידום האקלים הבית ספרי.

גם מחקרים בעולם מעלים את חשיבותה של השותפות החינוכית עם ההורים לאקלים הבית ספרי. במטה אנליזה שבדקה אפיונים של התערבויות שהוכחו כמוצלחות לקידום האקלים, נמצא כי שותפות חינוכית עם הורים היתה מפתח חשוב ומרכזי לתהליך.² העשייה האקלימית קשורה לאורך כל הדרך בנושא השותפות החינוכית עם ההורים. החל משלב אבחון המערכת, דרך כל צלעות המגן – מרחב לדיאלוג, גבולות ונוכחות, בהם בא לידי ביטוי הקשר עם ההורים, דרך שבעת הסטנדרטים של האקלים המתקשרים כולם להורים כאשר הסטנדרט הששי מוקדש לגמרי לשותפות עם ההורים, דרך חוזר מנכ"ל אקלים בו שזורה שותפות הורים בכל הפרקים ואף מוקדשים לנושא סעיפים ייחודיים

¹ רוזינר 2010 "מחקר איכותני של תהליכי אקלים בבתי הספר המשתתפים בתכנית המערכתית"

² Astor, Meyer, Benbenishty, Marachi & Rosemond 2005

חשובים, ועד לתוכנית המערכתית לקידום אקלים, בה ההכוונה הינה לתת ביטוי משמעותי לשותפות הורים בכל נושא אקלימי לרוחב, ואף כנושא בפני עצמו – שותפות הורים – לאורך ולעומק.

באקלים אנו פוגשים את שותפות הורים בכל צירי ההתייחסות:

מהפרואקטיבי ועד לריאקטיבי,

מהעשייה המיטבית ועד לקונפליקטים, אירועים החריגים ואף אירועי אלימות חמורים,

מהשותפות עם וועד/הנהגת הורים ועד לשותפות והעשייה עם כלל הורי ביה"ס,

מהדיאלוג המתרחש במבנים הקבועים (אסיפת הורים, במ"ה וכיו"ב) ועד לתקשורת

היום-יומית פנים אל פנים והתקשורת הדיגיטלית,

ומההתייחסות הפרטנית לתלמיד והוריו ועד להתייחסות המערכתית של קשר ביה"ס-

הורים.

כאנשי חינוך אנו חווים את שינויי תפיסת הקשר והשותפות החינוכית בין בית-הספר להורים. אנו בעידן של תמורות ושינויים שיש להם השפעה על השדה החינוכי בכלל ועל הקשר של בית הספר עם ההורים. אם בעבר העמדות, התפיסות ואורח החיים היו דומים, היום יכולים לשבת בכיתה ילדים ממשפחות שונות ומגוונות. אם בעבר סמכות המורים וההורים היתה ברורה ונוצרה מעצם תפקידם, כיום סוגיית הסמכות משתנה ומתהווה. לכל אלה כאמור השפעות מיידיות על הקשר שבין ביה"ס להורים ועל רקמת השותפות החינוכית. הגמרא מתארת את העברת לימוד התורה מההורה לבית-המדרש: (בבא בתרא כא' ע"א): "דאמר רב יהודה אמר רב: ברם זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו, שאלמלא הוא נשתכח תורה מישראל; שבתחלה, מי שיש לו אב - מלמדו תורה, מי שאין לו אב - לא היה למד תורה, מאי דרוש? (דברים י"א) ולמדתם אותם - ולמדתם אתם, התקינו שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים, מאי דרוש? (ישעיהו ב') כי מציון תצא תורה; ועדיין מי שיש לו אב - היה מעלו ומלמדו, מי שאין לו אב - לא היה עולה ולמד, התקינו שיהו מושיבין בכל פלך ופלך; ומכניסין אותן כבן ט"ז כבן י"ז, ומי שהיה רבו כועס עליו - מבעיט בו ויצא, עד שבא יהושע בן גמלא ותיקן, שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר, ומכניסין אותן כבן שש כבן שבע".

לעומת זאת, כיום הורים רבים שואפים לשותפות ולהשפעה משמעותיים יותר בבית-הספר: השפעה על אופי ביה"ס, על הלמידה והערכים, ובעיקר השפעה ושותפות בכל הקשור בילד האישי שלהם.

את המעבר לשותפות והדדיות בין בית-הספר להורים מתאר הרש"ר הירש ב"יסודות החינוך": "עזר כנגדו" - זהו ביטוי לשיתוף פעולה מלא.... זוהי ההדדיות של האב והאם לגבי חינוך ילדיהם, וזהו גם הביטוי הקולע ליחס שבין ההורים ובית הספר, אשר על ידי שיתוף פעולה מצד שני הגורמים יחד יובטח עתידם של הילדים".

שינוי זה הינו מהותי ביותר, והוא מצריך מאיתנו, אנשי החינוך, להיות פתוחים אליו, קשובים לדור ההורים הנוכחי, לעבוד עם המורים על התפיסות שלהם בהקשר לשותפות הורים ולשינוי הדורות, לתת כלים לשיח שיתופי הורים-צוות, ליצור מבנים ארגוניים קבועים לאיפשר ולקידום שותפות הורים-ביה"ס, לבחון את עצמינו בנושא ולתכנן את העשייה הבית-ספרית בנושא לשנים הקרובות.

כל זה, הוא עבודה תהליכית, שיטתית, מושתתת על נתונים, וזו בעצם זו עבודה על קידום אקלים...

כמה נושאים בהקשר לאקלים ושותפות הורים, שחשוב שכל יועצת תכיר:

- תחום הורים ומשפחה שפ"י – יש לנו בשפ"י תחום הורים ומשפחה, בראשותה של בטי ריטבו, העוסק בשותפות הורים: תפיסה, מדיניות משרד החינוך, פיתוח כלים, חיזוק תחושת המסוגלות של הצוותים לעסוק בנושא ועוד ועוד. תחום הורים ומשפחה עוסק בקידום הורות מיטבית דרך תכניות משרדיות והן בשיתוף עם משרדים וארגונים אחרים. ההנחה היא שלהורות המיטבית השלכות ישירות להתפתחותם של ילדים ובני נוער וכן לקשר עם תחום הורים ומשפחה מפתח גם חומרים רבים בנושא, ראו בהמשך קישורים לכמה מהם. ניתן למצוא מידע וחומרים חשובים נוספים בשפינט:

[/http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Shefi/HorimMishpacha](http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Shefi/HorimMishpacha)

- סקר הורים ראמ"ה – ראמ"ה מודדת את האקלים בהקשר לשותפות הורים, דרך כל השותפים: שאלות למורים, שאלות לתלמידים, ושאלות להורים בסקר ארצי. את תכנית העבודה הבית-ספרית בהקשר לאקלים ושותפות הורים נוכל לגזור משאלוני המורים והתלמידים. חשוב שנכיר גם את הנתונים הארציים ואת דיווחי ההורים באותם נושאים.

ניתן להתרשם מהנתונים הארציים בקישור:

http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Rama/MivchanimArtzyim/Seker_Horim.htm

- היוזמה למחקר יישומי בחינוך – קשרי הורים-מורים בעידן משתנה: מודלים של קשרים מועילים ודרכי יצירתם – היוזמה למחקר יישומי בחינוך חקרה את נושא שותפות הורים ומערכת החינוך בישראל, ומהווה עבורנו מצע מחקרי עכשווי של ידע וכלים בנושא. תפיסות, יעדים ופעולות רבות בהקשר לשותפות הורים בשפ"י מתבססים על פירות היוזמה.

דו"ח ראשון: עם דגש לגיל הרך

<http://education.academy.ac.il/Admin/Data/Publications/School-Parents-Relations-Report-Final1.pdf>

דו"ח שני עם דגש לגיל ההתבגרות

<http://education.academy.ac.il/Admin/Data/Publications/parent-theacher%20interaction-heb.pdf>

וגם: <http://education.academy.ac.il/Admin/Data/Publications/Report-Symposium-Relations.pdf>

- חוברות "נפגשים" העוסקות בשותפות הורים במערכת החינוך - מאגר של כלים וסדנאות שפותחו ע"י תחום הורים ומשפחה בשפ"י לעבודה על קידום שותפות הורים והמסגרת החינוכית, החל מבירור עמדות ועד לדגמים של מבנים לשותפות. קישורים ל"נפגשים":

- [נפגשים- מסע רפלקטיבי להבניית שותפות חינוכית בין צוותי החינוך וההורים](#)
- [נפגשים 2- סדנאות להבניית שותפות חינוכית](#)
- [נפגשים 3- דוגמאות להבניית שותפות חינוכית](#)

לסיכום, זכינו להיות יועצים בתקופה בה שותפות הורים הינה מרכיב משמעותי בקידום האקלים ובעבודתנו הייעוצית. אנו חלק מהתעוררות ופיתוח של הנושא, הן מהשטח, דרך מגמות והתנהגויות של ההורים, והן דרך שדה המחקר והמטה.

ככל שנקדיש משאבים של זמן, למידה, כח אדם ומכוונות לנושא, כך ניטיב להנהיג את נושא השותפות, ולהיות היוזמים והמכלילים שלו.

כיועצים בחמ"ד אנו זוכים להכוונה רבה בנושא, הן מתחום הורים ומשפחה בשפ"י והן מהדרכה של מדריכי במ"ה והמבנה הארגוני הייחודי ובעל ההשפעה הזה.

נושא קידום שותפות חינוכית עם הורים חדש יחסית, ומטבע הדברים הוא כרוך בקונפליקטים, הגדרה מחודשת של מקום כל אחד מהשותפים, תפיסות ועמדות שונות, וצורך

בכלים מתחדשים. בשל כך, נושא השותפות החינוכית עם ההורים דורש מאיתנו היועצים התמקצעות תמידית בנושא, יכולת החזקה של צוות, של תהליך, הובלת תהליך שינוי והתמודדות עם התנגדויות. לא תמיד זה קל... אך יש באמתחתנו ניסיון, ידע וכלים לצורך כך. ואנחנו כאן איתכם ובשבילכם... לקידום אקלים מיטבי ושותפות הורים!

פשוט סיפור, זה כל הסיפור!
כלי פשוט ויישומי לנראות של הילד ולקרוב לבבות
בין הורים לצוותי החינוך

במ"ה - בית מדרש הורים, כישורי חיים

עפרה רייס ולאה לוי

יש אומרים שתכליתו של כל סיפור היא לתת סדר במציאות. לא רק סדר של זמנים, אלא גם מעלות של חשיבות. ויש אומרים שכל סיפור בא לעולם רק כדי לענות על שאלות. (מאיר שלו)

רציונאל:

מי לא זוכר את הימים בהם היינו מגיעים לגן, והגננת הייתה מספרת לנו סיפור על הילד שלנו, סיפור שיש לו התחלה אמצע וסוף. סיפור עם מילים, רגשות, צבעים וקולות, שבסיומו מתפשט על פנינו חיוך רחב או דאגה, ואנו יודעים בליבנו, כי הגננת ראתה וידעה לשים זרקור על הכוחות או הקשיים של ילדנו. ידעה להכניס אותנו לאותו רגע שלא היינו שם, ולאפשר לנו להיפגש עם העולם שלו, שלו ושלה, שלו ושל החברים, שלו ושל המסגרת.

פשוט סיפור זה כל הסיפור.

ואז הילד נכנס לבית הספר ואנו כבר לא נפגשים יום עם המורה וכבר אין לנו סיפורים אלא בעיקר מילים וציונים, חוזקות וקשיים, ולפעמים אנחנו מחפשים סיפורים שיחזירו לנו את אותה חוויה נפלאה. וככל שעולה הגיל המילים מצטמצמות והופכות למספרים, ועולה געגוע עמוק לאותם סיפורים.

הפעם בחרנו לתת כלי פשוט ויישומי שמחולל מקום חדש בנפש, שמאפשר מפגש אחר בין הורים לצוותי חינוך. בחרנו לחזור לספר סיפורים על הילד, שיתנו להורה אפשרות לראות את עולמו דרך האירועים הקטנים, לראות את הילד במעגלים השונים – החברתיים, הלימודיים, הרוחניים והרגשיים. להרחיב את המבט מעבר לציוניים והמשפטיים הרגילים, לתת עומק וצבע למפגש עם עולמו של תלמיד. לאפשר לנו המורים לשים לב מעבר לספרים ולחומרים, לראות את מה שנמצא בין השורות בתוך השיעור. להסתכל במבט אנושי שיאפשר מפגש של אמון, ותשומת לב לתהליכים הקשורים ללמידה ולחוויה בתוך הכיתה. אנו מזמינים אתכם להיכנס לתוך עולמם של מספרי סיפורים

הסיפור לעולם אינו מספר הכול. המספר בוחר, ביודעין או שלא ביודעין, עובדות, אירועים וזיכרונות שיתאימו למטרתו ולקהלו, יבססו את הקוהרנטיות בין הדברים ויובילו אל המסר שלו (עמיה ליבליך).

אחת מנקודות המוצא המרכזיות בגישה הנרטיבית היא התפיסה שבני אדם הם מספרי סיפורים בטבעם, וכי סיפורים מגלמים בתוכם משמעויות החשובות ליחיד ולתרבותו. דרך הסיפור אנחנו לומדים להבין את העולם שסביבנו, את האחרים ואת עצמנו, על כן יש לסיפור כוח מארגן. במובן זה, סיפור החיים אינו רק מבטא את התובנות המשמעותיות לאדם, אלא הוא גם מעצב תובנות חדשות בתהליך מתמשך (ד"ר רבקה תובל-משיח, מבט נרטיבי על דיאלוג).

"מספר טוב צריך לדעת שאם הוא יספר רק על עצמו זה לא יעניין אף אחד. מתי זה יעניין? כשאתה מספר לאנשים סיפור שבו הם מצליחים למצוא את עצמם בתוכו. אתה חייב לדעת למה אתה מספר לאחרים. לדעת איפה האחר נמצא בתוך עצמך. אחרת הוא לא יקשיב לך.

"זאת דרך שבה האדם יוצר לעצמו תבנית של הבנה והזדהות. ההזדהות עם הסיפור נוצרת אצל המאזין כשהוא רואה באיזשהו מקום תמונה או דרמה מסוימת שיש בה איזשהו קונפליקט והוא מזדהה עם צד אחד. ההזדהות שגורם לנו הסיפור והתחנות שיש לנו במוח, זה העניין" (יוסי אלפי).

סדנה - פשוט סיפור, זה כל הסיפור!

כלי פשוט ויישומי לנראות של הילד ולקרוב לבבות בין הורים לצוותי החינוך

מטרות הכלי:

1. שימוש בסיפור ככלי מקרב בין הורים וצוותי חינוך המאפשר נראות של התלמיד

2. שימוש בסיפור ליצירת זווית מבט ייחודית ומעמיקה על התלמיד.

קהל יעד: חדרי מורים

משך הסדנה: שעה ורבע

מהלך הסדנה:

לקראת ישיבות פדגוגיות ואספת הורים אישית אנו מציעות לכנס את הצוות למפגש שיעסוק

בחוויית מספרי סיפורים ..

חלק ראשון: כל אחד יבחר סיפור מכונן שמספר את הילד שלו מהשבוע האחרון, סיפור שהעלה לכם חיוך בלב, דאגה או תהייה. סיפור פיצפון.

- **שתפו במליאה במספר סיפורים –** דאגו לאווירה המתאימה למספרי סיפורים, תנו כמנחים כבוד לכל סיפור.
- **שאלות לאחר שמיעת הסיפור –** מצאו לכל סיפור את מאחורי הסיפור- מה יש שם בסיפור? איזו עוצמה? רגש? מחשבה? כיצד הרגשתם לאחר הסיפור?
- מה התחדש לי על הילד שלי בעקבות הסיפור?
- **למשתתפים ששמעו את הסיפור –** מה שמעתם אתם בסיפור שסופר? מה הייתם רוצים לשאול את מספר הסיפור?
- **מה ההבדל בין תיאור לסיפור?**

חלק שני: איך הופכים חזקה או קושי לסיפור?

א. בחרו ילד שמאתגר אתכם, והתבוננו בתעודה האחרונה שלו. בחרו שתי חוזקות העולות מהתעודה וקושי אחד.

ב. נסו להיזכר בסיפור או תיאור המדגים זאת. על ידי תיאור הזמן, המקום, האווירה והדיאלוג שהתקיים באותם רגעים.

כעת, במקום לומר הוא יודע לשאול שאלות טובות- צטטו שאלה טובה שלו, במקום לומר הוא מרבה לפטפט בשיעור- נסו לתאר איך זה נראה במקום החוויתי.

במקום להגיד יש לו לב זהב- ספרו סיפור המדגים זאת.

ג. שתפו את בן הזוג שלצדכם, בקשו ממנו לשמוע את הסיפור כהורה.

ד. בן הזוג ישקף איזה רגש עלה מהסיפור.

ה. כעת, בעקבות התרגיל, העלו במליאה את רשימת הרגשות שעלו (חמלה, אמפטיה, התרגשות, כעס, גאווה, הזדהות וכו')

חלק שלישי: סבב סיום

להיות מספר סיפור בשבילי זה ...

לסיכום: כמה מילים על מורים מספרים סיפורים ...

לאסוף סיפור טוב לוקח זמן, ולכן אנו מציעות להתחיל כבר כעת לאסוף סיפורים על תלמידים, רגעים שמנציחים זווית ייחודית ומחדשת. ותזכרו, סיפור טוב יוצר הזדהות אצל

ההורה ומאפשר לו לראות תמונה ולהיות שותף לחוויה של הילד. ויחד עם זאת, הסיפור לעולם אינו מספר הכול, הוא תמיד יהיה הבחירה שלך, המורה, לחקוק בזיכרון של ההורה רגע מסוים,
ועל כך הזכות והאחריות שניתנה לנו!

סדנה משותפת להורים ותלמידים

בנושא "גיל ההתבגרות"

פיתוח וכתיבה:

אילנית ימיני

עדי פישמן

היחידה למיניות ומניעת פגיעה

השירות הפסיכולוגי ייעוצי

רציונל

"ודור בעל רווח גדול זופץ ומוכרוז לזופץ, בכל מקום שהוא פונה, לשמוע דברים גדולים. ועיקר הגדולה של הדברים, הוא שיהיו מסויימים ומבוררים, עם גודלם, רווחם והקפם... והדברים הנמוכים והפשוטים לבדם, אף על פי שהם מלאי אמת וצדק, לא יספיקו לו, לא ימצא בהם מזון... על כן בא מועד להתזויל בעבודת הקודש הזאת כלמוד בזה שיהיה על מנת כלמד את דורנו הצעיר, הזופץ לפזות להיות זוי וער, וזלק רשום מבנו זופץ גם כן להיות זושב ומרגיש בזה שראוי לישראל ולאדם"

הרב קוק, מאמר הדור

מחקרים מראים כי שיח מפורש על נושאים הקשורים למיניות, להתפתחות ולהתבגרות, מעלה רווחה נפשית, מקל על התמודדויות רגשיות, ערכיות ודתיות, מעודד התנהגות מתאימה ובריאה, ומפחית התנהגויות סיכון ופגיעה. כמו כן, בכוחו להכין את הנערים ואת הנערות אל בגרותם, ולהביא אותם אל חיי נישואין מלאים, עשירים ובריאם, עם יותר בשלות ופחות בלבול, חוסר ידע וחרדה. קידום שיח זה הינו תפקידם של כל סוכני החיברות המלווים את הנער והנערה: ההורים, מערכת החינוך והקהילה.

סדנה זו מתמקדת בקירבה שהשיח הזה יוצר.

ההתפתחות המינית, הרגשות שמתעוררים במהלכה, השאלות, הדילמות והקונפליקטים, הם חלק מרכזי מעולמם של נערים ונערות בגיל ההתבגרות. היעדר שיח בין הורים לילדים בנושאים אלה, משמעו היעדרות של ההורים מעולמם של המתבגרים.

תהליך ההיפרדות הבריאה שחווים המתבגרים מהוריהם, מלווה לעיתים גם בבהלה מהפרידה. המתבגרים שוקעים בעולם החדש שהם הולכים ובונים לעצמם, ועולה השאלה האם וכיצד יהיה להוריהם מקום בעולם הזה, מבלי לאיים על תחושת העצמאות והניבדלות המתפתחת. ההורים מצידם, חיים את חייהם, בעוד זיכרונות ילדותם ונעוריהם הולכים ומיטשטשים. השיח

של ההורה עם ילדו, בצד ההיזכרות של ההורה בחוויות ודילמות מתקופת ילדותו והתבגרותו, מאפשרים להורה ולילדו לחוות ביחד את העוצמות של גיל ההתבגרות, על רבדיו, ועוזרים בפיתוח ההבנה, השיח והתקשורת.

הקונפליקטים המתעוררים בגילאים אלה, מצריכים לעיתים התערבות מבוגר: אינטראקציה עם המין השני, קונפליקטים סביב נושא ההופעה החיצונית, ושימוש באינטרנט וברשתות חברתיות, מובילים לעיתים קרובות את ההורה לעמדה פיקוחית. כשאין שיח משמעותי וההורה נשאר בתפקיד הפיקוחי בלבד, גם התפקיד הפיקוחי מאבד מתוכנו ומיעילותו. לעומת זאת, השיח בנושאים כל כך משמעותיים לעולמם של המתבגרים, מייצר קירבה ומעמיק את הקשר. כך, עולה הסיכוי שההורה יהווה כתובת עבור ילדו במקרה של התלבטות ערכית או רגשית, או במקרה של מצוקה.

מטרות הסדנה:

- לאפשר את הצעד הראשון לקיומו של שיח בנושאי מיניות והתבגרות, או להעמיק אותו במידה וכבר קיים.
- להציף נושאים רלוונטיים לחיי המתבגרים, הצפה שתהיה בסיס להעמקה בהם בהמשך על ידי ההורים ועל ידי המחנכים.
- לאפשר להורה לגעת בתקופת התבגרותו, ועל ידי כך ליצור חיבור רגשי להתמודדויות של ילדיו, חיבור שיאפשר אמפתיה, הבנה ושיח.
- לאפשר למתבגרים להיווכח כי יתכן שהוריהם הם כתובת משמעותית לשיח, והם מסוגלים להבין את הסוגיות המטרידות אותו.

מהלך הסדנה:

ההורים והמתבגרים יישבו בקבוצות נפרדות של עד עשרה הורים או תלמידים בקבוצה. המנחים יישבו בקבוצת התלמידים. הקבוצות יענו על ההנחיה הבאה:

קבוצת התלמידים:

ערכו רשימה הכוללת את מגוון הנושאים שמעסיקים מתבגרים. לאחר כתיבת הרשימה ייתן המנחה הנחייה נוספת: ההורים התבקשו לרשום גם הם רשימה, של נושאים שהעסיקו אותם בהיותם בגיל ההתבגרות. מה לדעתכם הם כתבו בה? ערכו רשימה של הנושאים שאתם משערים שעלו.

קבוצת ההורים:

היזכרו בגיל ההתבגרות שלכם, נסו להיזכר מה היו הנושאים שהעסיקו אתכם אז. ערכו רשימה.

לאחר כתיבת הרשימה, נחזור רגע לילדיכם: הם ערכו כעת רשימה של הנושאים שמעסיקים אותם. מה לדעתכם הם רשמו שם?
לאחר מכן מתאספים חזרה במעגל משותף.
התלמידים מקריאים להוריהם והורים מקריאים לתלמידיהם.
אפשרות נוספת: לבצע את האיסוף דרך ה wordle- מרכזים את הנושאים ומתקבל ענן עם הנושאים המרכזיים.

שאלות מנחות לדיון:

- מה מפתיע אתכם?
- מה מושך את תשומת ליבכם?
- עד כמה יש דמיון?
- עד כמה יש שוני?
- מה אפשר ללמוד מזה?
- בואו נבחן גם את הפערים בין מה שחשבנו שיהיה כתוב למה שקיים בפועל – מה הפער הזה מלמד אותנו על ההיכרות בין דור לדור?
- להורים- מה אתם מבינים בקשר לילדים?
- לילדים- האם עכשיו לאחר ששמעתי את הנושאים שהעסיקו את הורי, אני מרגיש/ה שאני יכול/ה לדבר עם הורי על הנושאים שמעסיקים אותי?
- עם איזו תחושה את/ה יוצא/ת מהמפגש?
- מה התחדש לי שלא ידעתי?
- כיצד התובנות שאספתי יסייעו לי להמשיך את השיח?
- מה חשוב לדעתי שיקרה בשיח בין הורים לילדים סביב מיניות והתבגרות?

למנחה

בהמשגה החברתית המקובלת היום, רוב ההורים הינם מדור ה X, ורוב התלמידים הינם מדור ה- Y וז (להרחבה). פערים בין דוריים אלה עשויים לייצר קשיים בתקשורת. את הקשיים חווים שני הצדדים. דור התלמידים של היום שונה מדור ההורים בדרכי התקשורת שלו, באופן ההתנהלות, בדרכי העבודה והפעולה, במידע אליו הוא חשוף ובמגוון הבדלים נוספים. השינויים שחלו בעולם ובחברה גרמו גם הם לשינויים בנושאי השיחה ובתחומי העניין. למשל, בסדנה דומה שהועברה בקבוצת אמהות ובקבוצת בנות, העלו הבנות את נושא הכלת חד מיניים בחברה הדתית כנושא שמעסיק אותם, בעוד שקבוצת האמהות סיפרה שבתקופתן נושא זה לא עלה כלל על הפרק, ולא היה להן לא ידע ולא מודעות בנושא.

לעומת זאת, נושאים אחרים הקשורים למיניות ולהתבגרות הינם אוניברסאליים ונצחיים, העסיקו ויעסיקו כל מתבגר בכל תקופה, ואכן עלו בשתי הקבוצות, כמו יחסים בין המינים, והעיסוק בגוף ובמראה. הנושאים המשותפים משמשים בסיס לחיבור אמיתי, והנושאים החדשים לדור הנוכחי משמשים אתגר לדור ההורים והמחנכים, הקורא להם ללמוד ולהעמיק את הבנתם. המודעות לפערים בדרכי התקשורת תסייע לבנות גשר לתקשורת מקרבת אמיתית, המתבססת על המשותף בין הדורות.

פעילות סיכום:

- כל ילד ישב עם הוריו, וישוחח חמש דקות על התהליך ועל מה שלמד ממנו.
- כל תלמיד/ה וכל הורה רושמים להורה/ לתלמיד מילים אישיות לסיכום על גבי הדף שבנספח.

נספח: הקדשות אישיות מהילדים להורים ומההורים לילדים.

עכשיו, אחרי שמצתי מה עובר עלייך באיף
ההתבטחות, אני רוצה לאמר לך ...

חשוב לי שתדע/י ...

הייתי רוצה ...

עכשיו, אחרי שמצתי מה עבר עלייך באיף
ההתבטחות, אני רוצה לאמר לך ...

חשוב לי שתדע/י ...

הייתי רוצה ...

שותפות הורים וצוות חינוכי -

במפגש עם אתגרים בחינוך ילדינו.

חגית ניזרי, מדריכה ארצית ביחידה להתמודדות במצבי לחץ וחירום, שפ"י.

“על קו הזינוק לפני המרוץ
בו אני ואת עומדים לרוץ
בכדי לשבור
את השיא שלי ושלך
שהוא לא גבוה ולא נמוך
שיא ממוצע שאני לא רוצה
ואת לא רוצה
רוצים גבוה
בשמיים לנגוע...”
(ארכדי דוכין)

בואו נדמיין לעצמינו את תחילת השנה, כולם עומדים באותה נקודת זינוק - התלמיד, הוריו ומוריו- נקודת פתיחה שכולה תפילה. בנקודת הזינוק כולם עומדים יחד, ומבקשים "בשמים לנגוע" ולשבור שיאים חדשים בתחומי החינוך השונים. כל אחד מנקודת ראווה – המורה מול תלמידיו, ההורה מול ילדיו, והתלמיד מול עצמו ומול חבריו הוריו מוריו ואפילו בחיבור עם אלוהיו... כולם מייחלים לטוב.

והשיעור מתחיל – "שיעור חינוך". וכולם נבחנים על השיעור הזה לאורך השנה (והשנים בכלל). והשאלות המרכזיות שכל אחד מהשותפים נבחן עליהן ב"שיעור" זה היא: אצל המורים נשאל עד כמה ובאיזה אופן במרחב החינוכי שהם יוצרים, נכנסים התלמיד והוריו. וההורים, שנראה כאילו ממשיכים את שגרת יומם לאחר ששמים את ילדם בבית הספר, נשאל עד כמה ובאיזה אופן במרחב חינוך ילדיהם נכנס בית הספר. והתלמיד שמביא עימו לכיתה את הבית ולבית את הכיתה ובית הספר בכלל... מה קורה במרחב הפנימי והמשותף שלו...

והמסע בשיעור חינוך זה נמשך לאורך שנות בגרותו של הילד מהגן ועד החיים הבוגרים. והשלכותיו של מסע משותף זה הן לאורך החיים עד בכלל. ובדרך... כמו בכל מסע משמעותי - מכשולים ואתגרי החיים הנפגשים במרחב החינוכי – ואז כמו שממשיך השיר בפתיחה:

"ואני מתבלבל ונופל אה... אה... אה ...

אבל רגע לפני שניגע במשבר... בואו נדון ב"שותפות ההורים ובית ספר ב"שגרה".

הבניית שותפות הורים - וצוות הינו תהליך בפני עצמו הן חינוכי והן רגשי שאם נמנה את המאפיינים המרכזיים של טיב קשר שכזה נוכל לזהות:

- אמון הדדי.
- למידה משותפת ומיומנויות של שיח הדדי.
- כבוד הדדי – כזה המכבד את "מומחיות" המחנך והצוות החינוכי בכלל ומאידך נותן ביטוי ותוקף לסמכות הורית.
- להצלחת תהליך כזה נדרשים עקביות תחזוקה ובעיקר תחושה שהמרחב המשותף הינו מוגן ומכבד לכל הצדדים.
- קשר כזה צריך להוביל לתוצר חינוכי שיתבטא חזרה במרחב המשותף שהילד נמצא במרכזו. מאפיינים אלו הינם משמעותיים ביותר על מנת לחזק את תחושת השייכות המסוגלות של כל אחד מהשותפים להשפיע על המרחב החינוכי. מאפיינים אלו מרכזיים בהעלאת המוטיבציה של ההורים והצוות לפעול במרחב המשותף.

לשותפות מאפיינים רבים לה ותצורות רבות לפי בתי הספר השונים והתפיסות החינוכיות השונות. היא יכולה להתבטא במכתב שבועי. בתכתובת מייל או תקשורת מרוחקת – אתר בית ספרי, היא יכולה להיות בערבי הורים, בכינוסים שונים למטרות שונות וכדו. או אפילו במפגשים קבועים שכל מטרתם היא חשיבה משותפת מעמיקה בסוגיות חינוכיות שונות.

ועכשיו לאתגרים...

בנקודת המפגש עם האתגר החינוכי (או במילים אחרות – משבר) ניצבת הבחירה – האם כל אחד מהשותפים ממשיך במסלול שלו בהתמודדות האישית שלו על פי תפיסתו, ואז הבדידות וחווית הניכור היא ההרגשה המלווה את המסע. או שהשותפים מחליטים להחזיק יחד את האתגר והמסע הופך להיות משותף ואז השותפות ההדדית וחינוכית היא החוויה המלווה את ה"שחקנים" במסלול בהתמודדויות ובאתגרי החינוך שהתלמיד ניצב במרכזם.

בדידות מול שותפות זו נקודת בחירה הטומנת בתוכה תפיסה חינוכית מהותית ערכית גם ברמה המערכתית – המשפיעה ומושפעת מהאקלים הבית ספרי וגם ברמה של הפרט – המושפעת מהנרטיב האישי של השותפים: איזה מסר גלוי \ סמוי משודר במרחב המשותף על ידי השותפים. ומה משתמע אצל התלמיד מושא השותפות, שלא תמיד שותף פעיל

במרחב. לעניות דעתי, היא גם מושפעת מתפיסות עולם ומיומנויות בינאישיות בקרב ההורים וצוותי חינוך, שרובם הם הורים בעצמם.

מצב משברי שבו נדרש לקיים שיח משותף מהווה "**מבחן השותפות**". מצבי לחץ ומשבר בחיי התלמיד (וגם במעגלים השונים) מזמנים הפרת איזון בסיסי של כל אחד מהצדדים בשותפות – של הילד של משפחתו ושל הצוות החינוכי. הפרת איזון זו מייצרת חוויה רגשית של איום וחרדה שעלולה להוביל להתנהגות של "פיצולים" – "טוב" "ורע", והשלכת התסכול על האחר. ואז נוצרים סדקים ואף יותר מכך, במצבים בהם עוצמות הקונפליקט (והמשבר בכלל) גבוהות – מתפרקת השותפות ואף הופכת לתוקפנות ועוינות הדדית.

ולמבחנים כמו כל מבחן – גם במבחן השותפות – יש להתכונן היטב על מנת להצליח. וכדי לצלוח נכון את האתגר יש להשקיע הרבה בשותפות במצבי "שגרה". בסוגיות חינוכיות יומיומיות בשותפות הדדית בדילמות חינוכיות כדרך חיים – חינוכית. ואז, במצב שבו יש לנהל שיח בעקבות משבר או אירוע חירום, ניתן להניח כי זה ישפר בצורה טובה את ההתמודדות בזמן המשבר – פחות פיצולים, פחות השלכות וניתן יהיה להימנע משבר רחב יותר בתפיסת השותפות באקלים בית הספר.

לכל בית ספר יש אתגרים ומשברים אישיים או חברתיים שניצבים בפניו ומאתגרים את המרחב המשותף. עם זאת בטיפוח אקלים חינוכי נכון, ניתן לזהות את הכלים והמשאבים שיש למערכת ולפרטים בתוכה להתמודד עם הקשיים. אפשר לדמיין את זה כמו נדנדה או מאזניים, שמצד אחד יש את כל הקשיים והאתגרים ומצד שני יש כלים ודרכים שאנחנו מכירים ושניתן ללמוד על מנת להתמודד עם האתגרים. בית ספר בו יש שותפות טובה עם ההורים בשגרה, היא יכולה להוות כלי רב השפעה על היכולת של בית ספר וההורים להתמודד עם משבר.

ניהול שיח על אירוע חירום \ משבר בין הורה – צוות חינוכי:

רקע:

כמו בכל בית, גם בבית חינוך – כמשפחה, כל אירוע משברי (אובדן, חולי וכדו') מפר את האיזון הבסיסי של המשפחה/הארגון. מצבים כאלה דורשים מכולנו להיכנס למרחבים פרטיים של כל צד ולהיפגש עם הרבה רגשות שליליים כגון אשמה והאשמה, בושה ותסכול וכדו'...

באופן כללי, בשיח עם הורים על אירועי משברי של ילדם ניתן לזהות שלושה שלבים:

שלב ההלם – הקושי לקבל את המידע, הכחשה, ניסיון לסתור את הדברים.

שלב האבל - בהנחה שעברנו את השלב הקודם בצורה טובה דיה, שלב זה מאופיין בקבלה והבנה בצער בקושי ובמאפייני המשבר. והבנה שהמציאות השתנתה ולא תהיה כמו קודם המשבר.

שלב ההסתגלות - קבלה וניסיון לפעול על פי המלצות המומחים מציאת משאבים להתמודדות ואפילו צמיחה (תלוי במשאבים האישיים והמשפחתיים).

בארגון שיח על מצב משברי של הילד יש לבחון ולהתייחס לשלושה מרכיבים:

פרט - מהו האירוע שמופיע בחיי הילד, עד כמה הוא מהווה מצב משברי, המאפיינים של האירוע ושל הילד במרחבים השונים (אישי, חברתי ומשפחתי).

משפחה - מאפייני המשפחה עד כמה היא מסוגלת במשאבים שלה להתמודד ומה נדרש עבורה על מנת לתמוך באירוע, עד כמה המשפחה יכולה להתמודד עם סטיגמה \ בוששה המצב המשברי מזמן. האווירה המשפחתית – תהליכי התקשורת במשפחה ועם המשפחה. **קהילה -** מהם המשאבים של בית הספר לסייע (גם מול גורמי חוץ) ומה נדרש לבית הספר על מנת לתמוך בפרט ובמשפחה לצורך תפעול נכון של האירוע המשברי.

הבנת המרכיבים הנ"ל ומאפיינים בשיח על אירוע משברי בכל רמה, משפיעים מאוד על יכולת ההתמודדות של השותפים במרחב החינוכי.

לאחר ההבנה הזו מצד הצוות החינוכי ניתן לגשת לשלב הבא- השיח עם ההורים.

עקרונות כללים למחנך - יועץ לשיח בעקבות אירוע משברי עם משפחה \ הורים:

1. לייצר אוירה תומכת ומכילה ואמפטית.
2. להקשיב להורים ולהתייחס אליהם כשותפים לתהליך.
3. להעריך את כוחות המשפחה והמגבלות שלהם ביכולות לתמוך בילד (החולה \ האובדני \ הפגוע) .
4. לספק אינפורמציה רלוונטית לילד ולהוריו בזמנים מתאימים.
5. להיות גמיש בהתייחסות לצרכי המשפחות
6. להנגיש אנשי מקצוע מתאימים עם סיום השיחה (דורש הכנה מקדימה של מספרי טלפונים מרכזי סיוע, פסיכולוג, פסיכיאטר וכדו')
7. לשדר כי ההורים לא לבד. באירוע הזה כולם שותפים ומלווים את התהליך.
8. לתת פרופורציה לאירוע, ופרספקטיבה נכונה.
9. להתייחס לסגנונות התמודדות שונים שיכולים להיות בין ההורים, ולנסות להפחית אשמה.

10. לחזק הבעת רגשות חיוביים – הורדה של עוינות וביקורת והעלאה של חיזוקים – דבר שיכול לשנות המון במרחב המשפחתי הפרטי ובמרחב המשותף עם 'בית חינוך כמשפחה' בכלל.

לסיכום:

מצבי משבר בחיי התלמיד, משפחתו או בית הספר, מזמנים אתגר למרחב החינוכי המשותף. אתגר שיכול להיות מלווה במחלוקות שעלולות ליצר פירוק השותפות והערכים והאמונות המשותפים שכולם החזיקו בהם ב"נקודת הזינוק"... בשלב זה אבקש להציע רעיון למחשבה מאחת השיחות של הרב מנחם פרומן שנכתבו בספר **"חסידי צוחקים מזה"** שם הוא כותב (בין היתר, לאחר שיח על הדרך הטובה שיש לאדם לבחור במצבי מחלוקת בין שני צדדים..):

"ישנה שתיקה גדולה ושתיקה קטנה.

השתיקה הגדולה היא כשאני לא יודע כלום. ואז אני שותק כולי חלל פנוי.

השתיקה הקטנה היא השתיקה שבתוך הדיבור. גם כשאני מדבר, גם כשאני יודע משהו

– הדיבור צריך לשמור בתוכו יסוד של רכות, של גמישות.

לא יכול להיות יותר מדי דיבור. אם אתה משוכנע לגמרי במה שאתה אומר, מדבר מתוך

ודאות מוחלטת – יוצא לך עולם קשוח, דוגמטי, חסר רחמים וחן. אבל אם אתה שומר

בתוכך אלמנט של "ואנחנו לא נדע מה נעשה" – גם בתוך הדיבור – אתה לא ממלא את

החלל. משאיר חללים קטנים פנויים. שותק תוך כדי דיבור. ואז נוצר דיבור שיש בו

הקשבה וענווה...."

(שם, עמ' 133).

בשותפות עם הורים וצוות חינוכי במצבים בהם אנו נדרשים לטפל במצבי חירום חשוב להתבונן ברעיון ה"**שתיקה הקטנה**". השתיקה של דיבור מתוך רכות וגמישות. בלי הכרח למלא את החלל במומחיות וידע מקצועי של מה נכון ומי צודק.... אלא לאפשר ולתת מקום בו זמנית גם למקום ההורי והמשפחתי – לייצר שיח שכולו הקשבה אמפטית וענווה. ליצר הרגשה אמיתית של 'עימו אנוכי בצרה'.

הרי בסוף בסוף, האתגר המשותף של כולנו- הורים מורים ותלמידים - הוא להגיע ל"קו הסיום" בריאים בגוף ובנפש - בבחינת **"שמחים בצאתם, ששים בבואם"**.

נספחים

(לחצו על הקישורים המצורפים)

בשגרה:

דוגמא לשותפות בי"ס והורים בשגרה באולפנא בני עקיבא "חן במדבר" באר שבע:
מפגש אחד מתוך עשרה מפגשי במ"ה לאורך השנה שכולם עסקו בנושא "התמודדות עם אתגרים בחינוך לחיים במשפחה" בחיזוק השותפות הורים וצוות חינוכי. הנושא במפגש להלן מציג דוגמא לערב הורים וצוות שעסק בחשיבה משותפת בדילמות בחינוך לאתגר השימוש בסמארטפונים. כפי שעולה מסקר שנעשה עם תלמידות באולפנא. בנספח, אציג סיכום המתאר את מהלך ההכנה והתגייסות מקדימה של הצוות החינוכי עם התלמידות, וכן, מהלך המפגש עם הורים כולל הדילמות ותוצרים.

מפגש שותפות הורים צוות בנושא התמודדות עם אתגרי הסמארטפונים

<https://drive.google.com/file/d/0B2dqCURcmhQqbIVXeU9hQjRteDU0TFRySktTTHBSUGZSRXE0/view?usp=sharing>

בחירום:

תדריך לשיח עם הורים בעקבות מצב משברי-

תדריך עקרונות סיוע הורים לילדיהם בעקבות אסון

תדריך להורה החושש שילדו נמצא בסיכון לאובדנות, שנכתב על ידי ד"ר יוכי סימן טוב, מנהלת היחידה להתמודדות בצבי לחץ וחירום. (ניתן להזמין אותם כפליירים דרך המפקחת על היעוץ ולא מדריכת חירום בכל מחוז).

תדריך להורה החושש שילדו בסיכון לאובדנות

חומרים רבים שיכולים לסייע בעניין שותפות עם הורים במצבי משבר נמצאים באתר השפינט תחת חלון היחידה להתמודדות במצבי לחץ ומשבר.

סיוע להורים במצבי חירום ומשבר

שיתוף הורים בתוכניות מניעה בית ספריות

בנושאי טבק, אלכוהול וסמים

צוות מדריכי היחידה לתוכניות מניעה

הורים הם קהל יעד חיוני בתוכניות מניעה בנושאי טבק, אלכוהול וסמים. מספר לא מעט של מחקרים מצאו כי שיתוף הורים הוא אחד הגורמים המרכזיים שתורמים ליעילות תוכניות אלה.

תפקידו של היועץ החינוכי בהקשר לתוכניות מניעה בית ספריות הוא פרו-אקטיבי ורה-אקטיבי. הפרו-אקטיביות שלו מתבטא בלימוד ועדכון עצמי שוטף של הנושא, בהכשרת הצוות החינוכי ובהובלה של יישום התוכניות בכיתות בית הספר באופן ספירלי תוך התאמה לאוכלוסיית היעד.

הרה-אקטיביות שלו מתבטא בהתמצאות מקצועית בהתנהלות בית הספר סביב מקרים של שימוש בחומרים על ידי תלמידים.

בעלון זה, בחרנו להביא לעיונכם דוגמה של עבודת היועץ ברמה הפרו-אקטיבית עם הורי התלמידים ודוגמה אחרת של עבודת היועץ ברמה הרה-אקטיבית עם הורים.

ברמה הפרו-אקטיבית, על היועץ לוודא שלהורי התלמידים חלק פעיל בתוכניות מניעה חינוכיות. במובן הבסיס ביותר, יש ליידע את ההורים בכל פעילות שמועברת בכיתת ילדיהם ולגרות את ההורים להתעניין בבית מה הפנימו הילדים מהפעילות. רצוי לספק להורים מידע בסיסי על תוכן הפעילות ומתי תתבצע.

להלן דוגמה לפנייה להורים של תמידי שכבת י"א-י"ב בנושא שינוי המדיניות לאחרונה במדינת ישראל מהפללה לאי-הפללה בשימוש עצמי בקנאביס.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל פדגוגי
אגף א' שרות פסיכולוגי ייעוצי
אגף תכניות סיוע ומניעה

ינואר 2017

הורים יקרים, שלום רב!

בשנים האחרונות אנו עדים לעליה בשיעור בני הנוער המתנסים בשימוש בקנאביס (מריחואנה/גראס/חשיש) בין היתר בשל הירידה בתפיסת המסוכנות שלו.

השימוש בקנאביס אסור על פי חוק במדינת ישראל³ יחד עם זאת יש מספר מדינות בעולם שהתירו בחוק את השימוש בקנאביס לצרכים חברתיים מעל גיל 21.

הדיון הציבורי המתקיים לאחרונה בשאלת הלגליזציה של השימוש בקנאביס והשימוש בו לצרכים רפואיים, וההודעה על שינוי במדיניות האכיפה כלפי בגירים, אי הפללה, מאכיפה פלילית לאכיפה חלופית (קנס) חושף את בני הנוער למסרים סותרים בהקשר לשימוש בקנאביס ובעיקר לגבי השפעותיו.

"מחקרים רבים מראים שקנאביס לא מסוכן" מסבירים לנו ולעצמם המתבגרים, "זה חומר טבעי" "זה בריא יותר מסיגריה" ועוד - כמה פעמים שמעתם משפטים כאלו בתקשורת? בשיחה פרטית עם בני משפחה וחברים? והאם גם ילדיכם אמרו זאת?

מצב זה יוצר מציאות מורכבת בה גם מבוגרים עלולים למצוא עצמם מבולבלים מול קולות המתבגרים ולא בטוחים בנוגע למסר הנכון שיש להעביר לילדיהם.

כמבוגרים משמעותיים אנו נדרשים להבין את המשמעות הייחודית של שיח עם מתבגרים אודות שימוש בקנאביס.

מחקרים מצביעים כי לשימוש בקנאביס השפעות מזיקות ומסוכנות בגיל ההתבגרות!

³ הקנאביס הותר לשימוש בישראל למטרות רפואיות. מכתב זה אינו דן בהיבט הרפואי של השימוש בקנאביס.

השימוש בקנאביס

- מפריע בתהליכי ההתבגרות וב"פיתוח שרירי ההתמודדות" עם חוויות התבגרות כמו כישלון, חרדה, דחייה חברתית ועוד כי הוא נותן מענה "אשלייתי" ומידי של פתרון לבעיות.
- פוגע בהתפתחות המוח, בכישורים מוטוריים, בתפקודי למידה, בזיכרון a
- מגביר סיכון להפרעה נפשית (סכיזופרניה, דכאון, חרדה, הפרעה פסיכוטית)
- שימוש בקנאביס בגיל צעיר מעלה את ההסתברות להתמכרות.
- שימוש בקנאביס קשור בנשירה מבית הספר, אבטלה בעתיד, שביעות רצון נמוכה מהחיים.
- מעלה את הסיכון למעורבות בתאונות דרכים.

מה תפקידינו כהורים ?

מחקרים מעידים כי להורים תפקיד משמעותי וחשוב בגיבוש עמדות שוללות התנסות בסם. עמדות של הורים, השוללות שימוש בקנאביס, משפיעות על הפחתת השימוש בקרב ילדיהם. לתפקידכם כהורים בהשגחה ובפיקוח על התנהגות ילדיכם תרומה חשובה להתפתחותם. חשוב שנזכור כי בידיכם להשפיע.

גיל ההתבגרות הוא גיל פגיע. בני הנוער רוצים להרגיש מבוגרים, אך יש בהם מרכיבים רבים שעדיין אינם בשלים פיזיולוגית, התפתחותית ורגשית. המתבגרים חיים בהווה, מרוכזים במתרחש ב"כאן ועכשיו" ולפיכך הם נמצאים בסיכון לבצע מעשים שהם עשויים להתחרט עליהם בהמשך. פעמים רבות הם רוצים לנסות ולהתנסות בדברים חדשים הם מקבלים החלטות באופן אימפולסיבי תחת ההשפעה והתחושה ש"לי זה לא יקרה". התנהגויות כגון אלה מסוכנות ומסכנות אותם. לשימוש בקנאביס (מריחואנה, חשיש) בקרב מתבגרים השפעות מזיקות ומסוכנות.

כיצד תשמרו על ילדיכם ?

- ✓ דעו מה להשיב! תנו להם את המידע הרצוי כדי שישמרו על עצמם.
- ✓ רוב הילדים יודעים שהוריהם רוצים בטובתם לכן אל תפסיקו לשוחח עימם. שוחחו באופן פתוח וכן עמם, והציגו את עמדתכם ודאגתכם לגבי השלכות השימוש בחומרים.
- ✓ חזרו והביעו בשיחה עם ילדיכם את דאגתכם. גם אם נראה לכם שהם לא מקשיבים לכם, המשיכו לומר ולהסביר את עמדתכם וחששותיכם במסרים ברורים וקצרים.
- ✓ בדקו עם ילדיכם מהן תכניותיהם לבילוי הפנאי ועם מי יבלו.
- ✓ וודאו שילדיכם ערים לסכנות שבשימוש בקנאביס (גראס/מריחואנה/חשיש), להשפעות חברתיות לא רצויות ולמצבי סיכון אחרים.

- ✓ חשבו יחד עם ילדיכם על דרכים בריאות לשמוח, להתמודד עם משימות ומצבי חיים שונים.
- ✓ התעניינו ושאלו אותם איך הם נמנעים מסיכונים וטעו בהם ביטחון שהם יודעים לקבל החלטות ששומרות על עצמם. חשוב למקד את השיחה במיומנויות שיעזרו לילדיכם להימנע מהסכנה ולא בהפחדה. הפחדה חוסמת הקשבה.
- ✓ שתפו את הצוות החינוכי בבית הספר, התייעצו עם אנשי המקצוע וצרו שותפות סביב נושא זה, למען ילדכם.
- ✓ התלכדו כהורים! דברו עם הורים נוספים – הורים של חברים של ילדיכם, חשבו על מסרים אחידים וברורים שישמשו אתכם בשיחה עם המתבגרים.
- ✓ היו קשובים לזהות שינויים בהתנהגות ילדיכם כגון: חוסר שקט, תוקפנות, הסתגרות, חוסר רצון לשתף פעולה, והיוועצו בצוות החינוכי טיפולי בעת הצורך.

זכרו, אתם לא לבד!

לרשותכם גורמי סיוע בנוסף לצוות החינוכי:

- ✓ הרשות הלאומית למלחמה בסמים ובאלכוהול-הקו החם למידע וייעוץ
1-700-500-508
- ✓ ער"ן- טלפון 24 שעות ביממה 1201, <http://www.eran.org.il>
- ✓ אל – סם- 1-700-50-50-55 <http://www.alsam.org.il>

בברכה,

מנהל/ת ביה"ס

באשר לעבודה הרה-אקטיבית עם הורים, בחרנו להציג קטעים משיחה היפותטית של יועצת עם הורים לתלמיד שנמצא מעורב בשימוש בסמים. הקטעים הנבחרים משקפים את הסוגיות הייחודיות שעשויות לבא לידי ביטוי בשיחה עם הורים בבתי ספר ממלכתיים דתיים:

יועצת: שלום משה ומיכל (שמות בדויים של ההורים)! אני מבינה שהיה לכם חשוב להיפגש אתי בעקבות הפגישה שלכם במחלק הנוער של המשטרה.

מיכל: כן. אנחנו עדיין לא מעכלים שהבן שלנו עישן מריחואנה. הגענו לכאן לקבל מידע ממך מה קורה במצבים כאלה. יש לנו הרבה שאלות ואנחנו מאד מודאגים.

משה: אני לא מבין איך ילד שגדל בבית דתי בו אף אחד איננו מעשן אפילו סיגריות רגילות מגיע לסיטואציה בה הוא מעשן לא רק טבק אלא חומר לא חוקי.

יועצת: הסיפור הזה נפל עליכם בהפתעה. לא רק שאתם בעצמכם אינכם מעשנים אפילו סיגריות, אבל חיים (שם בדוי לבן) גם לומד במסגרת ישיבה תיכונית. אני משערת שחשוב לכם לקבל מידע ממני וגם לחוש שאנחנו משתפים פעולה ביחד במטרה לעזור לחיים להבין את ההשלכות של עישון גראס ולקבל על עצמו החלטות מקדמות בריאות. אולי נתחיל ביישור קו לגבי המידע שיש לנו על חיים. האם תרצו לשתף אותי במידע שקיבלתם מקצין הנוער של המשטרה בשיחה שלכם אתו?

משה: באמת נשמח לשתף אותך בשיחה שהייתה לנו אתמול עם קצין הנוער, אנחנו מרגישים די לבד ואיננו מעוניינים שזה ייוודע לאחרים. חשוב לנו לדעת שאם נחשוף את פרטי השיחה כאן תוכן השיחה לא יעבור לגורמים אחרים בבית הספר.

יועצת: מה שנאמר בחדר הזה נשאר בחדר הזה אלא אם כן מדובר במקרה של סכנה או עברה על החוק.

מיכל: אז משה, אני חושבת שחשוב שנשתף את היועצת בשיחה שלנו אתמול במשטרה. אנחנו זקוקים להכוונה שלה.

משה: אתמול בבוקר הובהלנו שנינו לפגישה במחלק הנוער של המשטרה. כשהגענו לשם, קצין הנוער סיפר לנו שחיים נתפס ביום חמישי האחרון בלילה מעשן גראס יחד עם עוד חברים מבתי ספר אחרים בגינה בביתו של אחד מהם כשההורים לא היו בבית.

מיכל: כששמעתי את זה נכנסתי להלם. אחרי זה האמת היא שלא הייתי מסוגלת להתרכז בהמשך הדברים. תוך כדי הדברים הבנתי שמכיוון שחיים הוא קטין הדגש על המשך הטיפול בו מבחינת המשטרה הוא לדאוג שאנחנו מיודעים ושעלינו לוודא שהוא משתף פעולה עם תכנית חינוכית/טיפולית שנקבע אותה ביחד.

יועצת: אני מבינה שקשה לכם לעכל את המידע הזה. עכשיו שעבר מעט זמן מאז השיחה ננסה ביחד להבין מה עובר עליכם ואיך אפשר לנתב את הכוחות שלכם לטובת התמודדות מיטבית מול חיים. אתם יכולים לתאר מה אתם מרגישים כרגע?

מיכל: אני מרגישה מבולבלת, המומה ומאוכזבת מחיים. אני גם כועסת עליו. איך הוא יכול לעשות לנו בושות כאלה? אנחנו עושים הכל בשבילו. לא חסר לו דבר. אנחנו גם תמיד פנויים להקשיב לו.

משה: אני מאד כועס. הוא יודע מה העמדות שלנו לגבי עישון בכלל, ושימוש בסמים בפרט.

יועצת: יצא לכם פעם לשוחח איתו על הנושאים האלה?

משה: אנחנו לא צריכים לדבר על זה במפורש כדי שהוא ידע מה אנחנו חושבים על זה. הרי הוא רואה שאנחנו מקיימים אורח חיים בריא בבית.

יועצת: אין ספק שאתם מודל לחיקוי בהקפדה שלכם על כללי בריאות. אבל אני שואלת את עצמי אם הוא נחשף אי פעם לעמדותיכם לגבי ניהול אורח חיים בריא ועל בסיס מה גיבשתם עמדות אלה.

מיכל: תמיד חששנו לדבר באופן ישיר על סמים כי פחדנו שאולי נעורר את הסקרנות שלו במקום שהוא יפנים את מה שאנחנו רוצים שיפנים. גם הייתי בטוחה שהוא יבין ששימוש בסמים זה בוודאי אסור לא רק על פי החוק אבל גם על פי ההלכה.

יועצת: אחד הדברים שאנחנו לומדים משיחות רבות עם בני נוער הוא שישנם נושאים שהורים נמנעים מלשוחח עליהם עם ילדיהם. זה גם לא עוזר שהמתבגרים עצמם הרבה פעמים מגלים חוסר סבלנות לשמע מה יש להורים להגיד לגבי אותם נושאים. לא קל למצוא את העיתוי המתאים לשוחח על נושאים רגישים ואת האוזן הקשבת שלהם.

מיכל: נכון. כשחיים רק מרגיש שאני עומדת לשאול אותו שאלה שמזמינה אותו לשתף אותי במה שעובר עליו, הוא ישר אומר לי, "אמא למה את תמיד חופרת?" ועולה למעלה לחדר שלו.

משה: אני עדיין לא מבין איך זה שמבית נקי מעישון ושומר מצוות יוצא ילד שהולך ומעשן גראס עם חברים. זה לא מובן לו מאליו שהתנהגות זו אסורה מכל וכל?

יועצת: באמת אנחנו לא תמיד מבינים למה ילדינו המתבגרים מעורבים לפעמים בהתנהגויות שלא היינו מעלים על דעתנו שיעשו. גם אם נדמה לנו שלא איכפת להם מה אנחנו חושבים כהורים אני מאמינה שלטווח הארוך המסרים יופנמו. אך כעת הם נמצאים בשלב התפתחותי של המוח שעדיין איננו מאפשר קבלת החלטות מושכלות לגבי עניינים שונים. הרבה בני נוער מושפעים יותר מעמדות עמיתיהם מאשר מעמדות הוריהם.

בכל מקרה, חשוב לנו בבית הספר לשתף פעולה אתכם לגבי קביעת תוכנית טיפולית לחיים על מנת להבהיר לו שלמרות המסרים המבלבלים בחברה לגבי השימוש בחומרים, עישון מוצרי קנאביס עלול לגרום נזק בריאותי במיוחד בשלב ההתפתחותי בו הוא נמצא.

משה: ומה קורה אם הוא לא ישתף פעולה עם התוכנית הטיפולית?

יועצת: קודם כל אנחנו נבהיר לו שכל עוד שהוא משתף פעולה עם תוכנית טיפולית מספיק שנעדן את קצין הנוער שהוא משתף פעולה ואין צורך לנקוט בצעדים נוספים. אם הוא לא ישתף פעולה עם התוכנית הטיפולית שנקבע יחד, הוא עלול להסתבך עם החוק.

מיכל: אנחנו משפחה נורמטיבית לא ייתכן שלמישהו מהילדים שלנו יהיה סיבוך עם החוק. חוץ מזה, קודם כל חשוב לי לדאוג שהוא לא יעשה דברים שפוגעים בבריאות שלו. מה אנחנו יכולים להסביר לו על הסיכון בשימוש בגראס?

יועצת: חשוב קודם כל להבין שמתבגרים אינם מודעים לכך שחומרים שונים מזיקים לתפקוד התקין של המוח. הנזקים עלולים לכלול פגיעה באזורי הלמידה והזיכרון. נוסף על כך, השימוש בגראס עלול גם להביא לידי ביטוי מחלת נפש רדומה. מעבר לכך, כשאדם נמצא תחת ההשפעה של החומר הפעיל, הוא לא בשליטה מיטבית על התנהגותו, והעקבות של החומר נשאר בחוף אפילו חודש אחרי השימוש. אחד הדברים החשובים שכדאי לדעת, אגב, הוא שנמצא במחקרים שאחת הסיבות העיקריות בגללן מתבגרים נמנעים מהשימוש במוצרי קנאביס הוא התפיסה שהשימוש עלול להזיק למוח.

לפני שנסיים את השיחה הזו, אני רוצה שנחליט ביחד על תוכנית חינוכית/טיפולית לחיים. אפשרות אחת היא שחיים יצטרף לתוכנית אופ"י בבית הספר שמועברת לקבוצה קטנה של תלמידים שמעוניינים לצמצם התנהגויות סיכון שונות. אנחנו נפגשים במשך עשרה מפגשים וביחד עוזרים אחד לשני לבחור בהתנהגויות מיטביות ולהימנע מהתנהגויות מזיקות. אפשרות אחרת היא שאתם יכולים לדאוג שחיים ייפגש עם גורם טיפולי מקצועי מחוץ לבית הספר שתוכלו לבחור מתוך אנשי מקצוע שמטפלים בבני נוער שנמצאו מעורבים בשימוש בסמים. לאחר שחיים יעבור תהליך טיפולי, נראה לי נכון שהוא יתרום בצורה כלשהי לעבודת המניעה שנעשית בבית הספר בנושא. נוכל ביחד לגבש את הכיוון הזה בהמשך.

למעלה הוצגו קטעים לדוגמה משיחה היפותטית בין יועצת להורים של תלמיד שנמצא מעורב בשימוש בסמים בבית ספר בחמ"ד.

חשוב לציין מספר דברים:

- היועצת צריכה להיות מעודכנת בהשלכות של השימוש בחומרים השונים.
- השיחה צריכה להיות חלק מתגובה בית ספרית כללית שמבוססת על הנחיות חוזר המנכ"ל בנושא ובהתאם להחלטות שהתקבלו מוועדה בית ספרית באחריות מנהל בית הספר.
- רצויה גישה עניינית ואכפתית.
- על היועצת להכיל את שלבי ההתמודדות הרגשית של ההורים עם המידע (הלם, כעס, אשם, דכאון, השלמה) ולהיות מודעת לתגובות אחרות על בסיס מנגנוני הגנה (למשל; הכחשה, הדחקה, רציונליזציה, היפוך תגובה וכו').
- מעבר לסיבות אוניברסליות להתנסות בשימוש לרעה בחומרים לא חוקיים בקרב מתבגרים, בחברה הדתית התנהגות זו היא לעתים ביטוי של רצון המתבגרים לטעום ממה שנתפס אצלם כחופש הקיים באורח חיים לא דתי.